

ΧΡΥΣΙΠΠΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΝ ΜΙΧΑΗΛ

Ἡ φιλοξενία, τὴν ὁποίαν λίαν προθύμως παρέχει ἡ Ἐπετηρὶς αὕτη, μοῦ ἐπιτρέπει νὰ συνεχίσω τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Χρυσίππου.

Ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς Ἐπετηρίδος ταύτης σελ. 295, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Διασκευῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου παραδεδομένων θαυμάτων τοῦ ἁγ. Θεοδώρου, παρετήρησα, οὕτω καὶ σήμερον πλήρως συναισθάνομαι ὅτι διὰ τῆς τμηματικῆς ἐκδόσεως οὐ μόνον τὸ ἔργον τοῦ Χρυσίππου διασπᾶται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμὲ δὲν δίδεται ἡ εὐκαιρία ἐνιαίας κριτικῆς ἐκδόσεως, ἥτις δὲν θὰ ἔσφερετο σημασίας, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς μέχρι τοῦδε γινομένας περὶ τῶν ἐκδεδομένων τμημάτων κρίσεις.¹

Οἱ καιροὶ ὅμως οὐ μενετοί, ὁ δὲ μέχρι τοῦδε διαρρέυσας χρόνος οὐ μόνον δέν μοι παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν τῆς συνολικῆς ἐκδόσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἔργων, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλπίδα προσεχοῦς ἐμφανίσεως ἀναλόγου εὐκαιρίας. Φοβούμενος δὲ μὴ αἰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐμφανιζόμενα νέαι περὶ ἄλλα σπουδαιότερα ἀσχολία ἀπομακρύνουν ἐμὲ ὄλονδὲν ἀπὸ τοῦ ἔργου τούτου, σπεύδω, παρὰ τὴν διάθεσίν μου, νὰ παραδώσω εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ».

Συνεχίζων οὕτω ἔργον, ὅπερ πρὸ ἑνδεκαετίας ὅλης ἦτο ὑποκείμενον τῶν ἐρευνῶν μου, δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω τὰς δυσκολίας, ἃς ἀντικρύζω μετὰ τόσον μακρὰν διακοπήν.

1. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ

1. Τὸ εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ Ἐγκώμιον τοῦ Χρυσίππου δὲν ἐξεδόθη εἰσέτι. Τὸ πρῶτον γίνεται μνεία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου ἐν τῇ διατριβῇ τῇ ἐπιγραφομένῃ: *De Symeonum scriptis Diatriba* (Parisii 1664) σελ. 100. Ἐν αὐτῇ ἐξετάζων ὁ Ἀλλάτιος τὸ ἔργον Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ ἀριθμῶν διάφορα ἀγιολογικὰ κείμενα διεσπαρμένα ἐν

¹ Πάντες οἱ τὴν ἔκδοσιν τοῦ εἰς τὸν ἁγ. Θεόδωρον Ἐγκωμίου καὶ τῆς Διασκευῆς τῶν θαυμάτων εὐαρεστηθέντες νὰ κρίνωσιν ἐν τοῖς διαφόροις περιοδικοῖς — εἰς γνῶσίν μου περιῆλθον 17 κρίσεις — μετὰ θαυμασμοῦ ὠμίλησαν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθοδικότητος αὐτῶν, ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς κριτικῆς ἐργασίας θεωρήσαντες τὰς ἐργασίας ταύτας.

χειρογράφοις ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦτο. Ἐσφαλμένως ὅμως ἀποδίδει οὗτος εἰς τὸν Χρυσίππον τὸν τίτλον τοῦ «Χαρτοφύλακος τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως»¹ ἀντὶ Σταυροφύλακος, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι τοῦ ἐγκωμίου ἀναγινώσκωμεν. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἐπανέλαβεν ὁ Fabricius ἐν τῇ Bibliotheca Graeca,² ὡς καὶ ὁ Cave.³ Ὁ δὲ Vailhè προχωρήσας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο περισσότερον, ἀγνοῶν δὲ καὶ τὸν κώδικα τὸν περιέχοντα τὸ ἐγκώμιον, ἀδίκως ἠρνήθη εἰς τὸν Χρυσίππον τὴν συγγραφὴν τοῦ εἰς τὸν Μιχαὴλ ἐγκωμίου, συγχύσας τοῦτο πρὸς τινὰ Διήγησιν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς Χώναις τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸν Προσομόριον Ἀρχιππον, ὅστις πιθανώτατα ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ 7^{ου} ἢ ἀρχὰς τοῦ 8^{ου} αἰῶνος.⁴

2. Ὅπως διὰ τὸ εἰς τὸν ἅγ. Θεόδωρον ἐγκώμιον ἄλλοι «μὴ προβεβουλευμένον διήγειραν» τὸν Χρυσίππον, οὕτω καὶ πρὸς συγγραφὴν τοῦ παρόντος ὑποκύπτει οὗτος εἰς τὴν τῶν ἄλλων παράκλησιν. Ἐν τῷ προοίμῳ ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀρμόζει καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑμνῶμεν τοὺς Ἀγγέλους, ἀναφέρει δὲ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου διάφορα κείμενα τῆς ἁγ. Γραφῆς. Κατόπιν δικαιολογεῖ τὸ φαινόμενον ὅτι σπανίως ἡ ἁγ. Γραφή ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγέλων. Τοῦτο ἐνόμισεν ὁ Χρυσίππος ἀναγκαῖον, διότι πραγματικῶς μόνον τετράκις συναντῶμεν τὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ ἐν τῇ Π. καὶ Κ. Διαθήκῃ (Δανιὴλ 10 καὶ 12, Ἐπιστολὴ Ἰούδα 9 καὶ Ἀποκάλ. 12,7).

Τὸν λόγον διαιρεῖ ὁ Χρυσίππος εἰς δύο μέρη: Ὅμιλεῖ πρῶτον περὶ τῶν Ἀσωμάτων γενικῶς, ἔπειτα δὲ περὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ τὸν ἔπαινον τούτου, ἀνατρέπει εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κείμενα τῆς ἁγ. Γραφῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον ἢ ὀπωσδήποτε ἔχοντα σχέσιν πρὸς αὐτόν, παραλαμβάνων πολλάκις ὁλόκληρα χωρία αὐτολεξεῖ.

3. Καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦτο γέμει ρητορικῶν σχημάτων. Ὁ Χρυσίππος προτιμᾷ τὰς παραβολάς, τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ὑπερβολάς, ἀποφεύγει δὲ συστηματικῶς τὸ συγκεκριμένον καὶ τὸ φυσικόν. Ὁ λόγος διαπνέεται ὑπὸ πνεύματος ἐπιδείξεως πολυμαθείας καὶ δύναται μὲν ἴσως νὰ ἐνθουσιάσῃ τὸ πιστὸν ἀκροατήριον, ὄχι ὅμως νὰ διδάξῃ καὶ ἐποικοδομήσῃ. Διὰ τὴν ἀγγελολογίαν δὲν προσφέρει σπουδαῖον τι. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Χρυσίππου ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος «κλῆρον ἐξαιρετον ἐκληρώθη τοῦ διαλύειν συνδέσμους, ἐρμηνεύειν καὶ διαλέγειν καὶ διαγγέλλειν τὰ κρύφια, σαφηνίζειν δὲ τὰ ἐνύπνια».

¹ Chrysippi Presbyteri Hierosolymitani et Chartophylacis sanctae Resurrectionis.

² Fabricius-Harl, Bibliotheca Graeca τόμ. 9 (Hamburgi) σ. 199.

³ G. Cave, Scriptorum eccles. historia literaria tom. I pars II (London 1688) σελ. 444.

⁴ Τὸ κείμενον τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ M. Bonnet ἐν Analecta Bollandiana 8 (1889) 289-307. Πβλ. καὶ Acta SS. Boll. Sept. 29 τόμ. 8 σελ. 38-40.

Ἡ γλῶσσα του εἶναι ὡς καὶ ἡ τοῦ πρὸς τὸν ἅγ. Θεόδωρον ἐγκωμίου πομπώδης, ἡ δὲ σύνταξις πολλάκις λίαν ἀνώμαλος, καθιστῶσα τὸ κείμενον δυσνόητον.¹

2. Παράδοσις τοῦ κειμένου

Τὸ εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ ἐγκώμιον παραδίδει εἰς μόνον κῶδιξ,² ὁ Βατικανο-Βαρβερίνος Ἑλλ. 481 (IV. 63).³ Ὁ κῶδιξ οὗτος, ἐν μέρει μὲν ἐκ περγαμηνῆς, ἐν μέρει δὲ ἐκ χάρτου (φύλλ. 3-66), ἀποτελεῖται ἐκ 289 φύλλων, ἐγράφη ὑπὸ διαφόρων χειρῶν τοῦ ΙΓ', ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος καὶ περιέχει κείμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγιολογικοῦ περιεχομένου. Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μιχαήλ, καταλαμβάνον τὰ φύλλα 79^r στίχ. 13-83^r στίχ. 12, γνωρίζω ἐκ φωτογραφῶν. Εἰς τὴν σειρὰν τοῦ κώδικος φέρεται τὸ ἐγκώμιον ὡς Λόγος Ι', τοῦλάχιστον οὕτω δηλοῦται εἰς τὸ ἄνω περιθώριον τοῦ φύλλου, ἀφ' οὗ ἔρχεται τὸ κείμενον. Ἡ γραφή εἶναι μικρογράμματος καὶ εὐανάγνωστος, τὸ δὲ κείμενον ἐγράφη ἐπὶ μιᾶς στήλης. Ὁ χωρισμὸς τῶν λέξεων εἶναι πλημμελέστατος, ἰωτακισμοὶ καὶ συγχύσεις φωνηέντων ἀπαντῶνται ὡσαύτως.

Ἡ σημείωσις τοῦ Ἀλλατίου, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀλλατίου, οἵτινες περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Βατικανο-Βαρβερίνης, διότι ὡς γνωστόν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κωδίκων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀλλατίου εὐρίσκεται ἐν τῇ Vallicelliana.⁴

Ὁ κῶδιξ οὗτος δὲν παραδίδει τὸ κείμενον πιστῶς, εἰς τινα δὲ χωρία καθίσταται ἐντελῶς ἀσαφής. Οὕτω παραδίδει *δεῦρο γοῦν ἀπασί μου* (90,19), *καθὼς ἐναντι κυρίου* (91,9), *ἄδωμεν τί φησί* (91,28), *ἐκτισται* (92,9), *ὑπομένει ἢ θάνατος δι' αὐτοὺς μέλλων* (93,3) κλπ. καὶ ὀλόκληρον τὸ τέλος, ἅτινα ἄνευ διορθώσεως καθίστανται ἀκατανόητα. Ἐπίσης παραλείπει καὶ ὀλόκληρον στίχον τοῦ ἀντιβόλου αὐτοῦ (91,2). Παρατηρήσεις ἄλλας ἀφορώσας εἰς τὸ κείμενον συμπεριλαμβάνω ἐν τῷ Apparatus criticus. Χάριν εὐκολίας παριστῶ τὸ χ/φον διὰ τοῦ σημείου B = Barberinus.

¹ Πβλ. π. χ. σελ. 88, 14-15, 16-17, 89, 3-4, 90, 8-16, 22-25, 93, 2-6, 31-36.

² Εἰς τοῦτο θὰ συνέβαλεν ἀναμφιβόλως καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ φυσικοῦ καὶ λαϊκοῦ τῆς διηγῆσεως. Ἀνάλογόν τι παρατηρήσαμεν καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ πρὸς τὸν ἅγ. Θεόδωρον ἐγκωμίου σελ. 18, ἐνθα τὸ μὲν ἐγκώμιον παραδίδουσι τέσσαρες, τὰ δὲ θαύματα δώδεκα κῶδικες.

³ Catalogus codicum hagiograph. graec. biblioth. Barberianae de Urbe, ἐν Analecta Bollandiana 19 (1900) σελ. 88. Ἐν τῷ καταλόγῳ φέρεται ὁ κῶδιξ οὗτος ὑπ' ἀρ. IV. 630 olim 289, ἐνῶ ὁ φωτογράφος τῆς Βατικανικῆς Βιβλιοθήκης μου ἐσημείωσε τὸν ἄνω ἀριθμὸν.

⁴ Πβλ. H. L ä m m e r, Scriptorum graeciae orthodoxae biblioth. selecta (Freiburg 1866) σελ. 92.

3. Κείμενον

Χρυσίππου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων καὶ σταυροφύλακος τῆς
ἀγίας Ἀναστάσεως ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀρχιστράτηγον
Μιχαήλ.

Μιχαήλ ὁ τῶν ἀγγέλων ἀρχιστράτηγος τοῦ λόγου μου τοῦ παρόντος Κωδ. Β
ὑπόθεσις, μᾶλλον δὲ ὁ τῷ ὕμνῳ μου τῷ παρόντι ἀδόμος· ἤδη γὰρ τολμηρὸν φ. 79^τ
6 ἔφην τὸ ἐπιχείρημα. Πρῶτον μὲν τὴν συγγνώμην τῷ τολμητῇ μετάδοτε τῷ
ἀδελφικὴν με εἰς τοῦτο κεννηκέναι παράκλησιν· ἔπειτα δὲ δεῖ λογιζεσθαι καὶ
ὡς πολὺ τολμηρότερον τὸ αὐτὸν τὸν θεὸν ὑμνεῖν. Πλήν ἀλλ' ἐκεῖνο γε τολμᾶν
9 προσήκει μᾶλλον ἢ μὴ τολμᾶν καὶ τούτου χάριν ὁ θεοφθόγγος μελωδὸς σὺ (μό-
νον) πρὸς τὰς οὐρανίους δυνάμεις ἐκβοᾷ «αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν»,
ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς χοϊκοὺς ἡμᾶς ἐγκλεῖται. Καὶ ἵνα τὸ ἀπαραίτη-
12 τον ἐπιδείξῃ τοῦ πράγματος, ἐγκαταμείννυσι καὶ τὰ τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων
γένη, δηλονότι περ κἀκείνοις μὴ ἔξεστι σιωπᾶν τὰ εἰς τὸν γενεσιουργὸν | ἔναρ- φ. 79^υ
μῶζοντα. Μειζόνως γοῦν ἀπειρήται τὸ τὴν τοιαύτην παραλιμπάνειν εὐγνωμο-
15 σύνην τοὺς τῆς αὐτοῦ καταξιοθέντας μετασχεῖν ὁμοιώσεως· ὧν διανοηθέντες
καὶ οἱ ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ καμίνῳ παῖδες ἦσαν ὕμνον ἄληκτον. Ὅπως γε
δι' αὐτῶν τῷ βασιλεῖ τῶν ὄλων ἐπετράπημεν ἄδειν, πῶς οὖν ὀκνητέον λέγειν
18 ἡμῖν τὰ παρὰ τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ πνευμάτων ὀφειλόμενα, μουσικὰ καὶ
μελωδήματα;

Ὑμνεῖσθω τοιγαροῦν Μιχαήλ ὁ πρωτάγγελος, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ
21 ὄνομα, σπανιωτέρας τετυχηκῶς ὀνοματοθεσίας. Ὅσα γὰρ τῶν ποιημάτων
αἰδεσιμώτερα, ταῦτα καὶ παγιώτερα μνημονεύεται παρὰ τοῖς θεοπνεύστοις
συγγράμμασιν. Ἐντεῦθεν καὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ οὐ πολλὴν εὐρομεν

1 Εἰς τὸ ἄνω περιθώριον τῆς σελίδος ἔνθα ἀρχίζει τὸ Ἐγκώμιον ἀναγινώσκωμεν λόγ 1,
ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπικεφαλίδος δι' ἐρυθρᾶς μελάνης τῆ αὐτῆ ἡμέρα.

3 Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπικεφαλίδος προσθέτει τὸ χ/φον Δέσποτα εὐλόγησον 4 μου| μοι Β
5 μου| μοι Β 6-7 τὸ χωρίον τοῦτο πρέπει νὰ ἐννοηθῇ οὕτω: Πρῶτον συγχωρήσατε
τὸν τολμητὴν (ἐμέ), ἐπειδὴ εἰς τὸ τόλμημά μου τοῦτο μὲ ἔχει κινήσει ἀδελφικὴ παράκλη-
σις 8 τῷ τὸν Β. 9-10 (μόνον) οἱ. Β, ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου ὁμοῦς ἀπαιτεῖ τοῦτο.
10 Ψαλμ. 148 14-15 τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοητέον οὕτω: Μειζόνως γοῦν ἀπειρήται τὸ παρα-
λιμπάνειν τοὺς καταξιοθέντας μετασχεῖν τῆς αὐτοῦ ὁμοιώσεως, τὴν τοιαύτην εὐγνωμο-
σύνην δηλαδὴ 15 ὧν ἀντί ἃ 16-18 τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοοῦμεν οὕτω: ἀφοῦ βεβαίως
δι' αὐτῶν (τὰ ὁποῖα ἀνέφερον ἀνωτέρω, καὶ ἀναφέρει ἐπίσης ὁ ψαλμ. 148) μᾶς ἐπετράπη νὰ
ὑμνῶμεν τὸν βασιλέα τῶν ὄλων, πῶς πρέπει νὰ ὀκνήσωμεν νὰ εἴπωμεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα
ὀφείλονται νὰ λεχθῶσι παρὰ τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ πνευμάτων; 23 εὐρομεν ἂν ἀντί
εὐρομεν ἂν

ἂν τὴν μνήμην, οὐδὲ παρὰ πολλοῖς, ἀλλὰ τῶν μὲν ὁ Ἡσαΐας, τῶν δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ
 3 καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις οὐχ ἀπλῶς ὀνομαστί καλοῦσιν· οὔτε (γὰρ) κατεπι-
 στεύθησαν ἐκ τοῦ πνεύματος, οὔτε μὴν καταπιστευθέντες ἐθάρρησαν, ἀλλ' ἀρχὰς
 6 ἐκήρυξαν· αὐτὰς δὲ τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας οὐδεὶς εἰς μέσον παρήγα-
 γεν, εἰ μὴ μεγάλης τινὸς ἀναγκαζούσης προφάσεως, ὡσπερ ἠνίακα τὸν Γαβριήλ
 ὁ εὐαγγελικὸς ὀνομάζει λόγος, κρύψαι μὴ ἀνασχόμενος τὴν μυσταγωγίαν τὴν
 9 ἐν ἀνθρώποις μόνην ἀνύμφευτον. Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο καὶ ἡ τοῦ Δανιήλ προφη-
 τεῖα προεμήνυσεν. Εἰκότως τοίνυν καὶ ὁ Δανιήλ καὶ τὴν τοῦ Μιχαήλ ἐπανυ-
 12 μίαν ἐξήγγειλεν, ἐπειδὴ περισσοῦ μὲν κατηξιώθη τοῦ πνεύματος, φρόνημα δὲ
 ἔκκληρώθη τοῦ διαλύειν συνδέσμους, ἐρμηνεύειν καὶ διαλέγειν καὶ διαγγέλειν
 τὰ κρύφια, σαφηνίζειν δὲ τὰ ἐνύπνια. | Τὸν εἰς τοσοῦτον γοῦν τῆ ἐκ θεοῦ σοφία φ. 80^r
 15 προύχοντα καὶ τὴν ὑπέρεσμον ταύτην ἔπρεπεν ἐμφανῆ ποιῆσαι προσηγορίαν.
 Καὶ ὅπως μὲν αὐτὴν κατὰ τίνα τρόπον ἐνεφάνισε, μετ' ὀλίγον προεκδώσομεν·
 νῦν δέ, ἃ πρῶτα χρή, ταῦτα καὶ παρεξόμεθα. Πρῶτον γὰρ χρή διαλεχθῆναι
 18 περὶ αὐτῆς τῆς ἀγγελικῆς φύσεως καὶ τοῦτο ποιήσω, καινὸν μὲν οὐδὲν λέγων,
 οὐδὲ ἐξ ἑμαυτοῦ, ταῖς θεολαλήτοις διδασκαλίαις ἐπόμενος· κἀκεινῶν δὲ ἐκ
 πολλῶν ὀλίγα ἐπιλεξάμενος λέξω.
 21 Ἄκουε τοίνυν Δαυὶδ ψάλλοντος· «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύ-
 ματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Αὕτη τῶν ἀσωμάτων ἡ
 σύστασις· αὕτη ἐκεινῶν ἡ φύσις· πνεύματα καὶ πῦρ φλέγον ἀγγελοι, μίμημα
 24 τοῦ τῆς κτίσεως ποιητοῦ δι' ἀμφοῖν ἐνυπάρχοντες. Τί γὰρ διὴ περὶ τῆς ἀνω-
 τάτης καὶ προοικνητῆς φύσεως ἡμῖν προηγόρευσε Μαυσῆς, τῶν θεοφόρων
 ὁ ἔξαρχος; «Ὁ Θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν, φησί, πῦρ καταναλισκὸν ἐστὶ»· καὶ ὁ
 27 Σωτὴρ ἐν εὐαγγελίῳ· «πνεῦμα ὁ Θεός». Ὅρατε ὅπως ἀμφοτέρα συμφωνεῖ·
 ἀλλὰ γε μὴ νομιζέσθω καὶ τῆς οὐσίας ἰσότημα, διὰ τὴν συμφωνίαν τὴν ἐν
 τοῖς ῥήμασιν. Οὐ γὰρ ἰσότημος τῶν κτισμάτων ὁ ποιητής, οὐκ ἰσότημος τῶν

3 (γὰρ) om. B 3-4 οὔτε (γὰρ) κατεπιστεύθησαν—ἐθάρρησαν· τὸ χωρίον τοῦτο
 πρέπει νὰ ληφθῆ ὡς παρένθεσις, ἢ ἐννοία δὲ αὐτοῦ εἶναι· οὔτε δηλαδὴ ἐνεπιστεύθη εἰς
 αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος τὸ ὄνομα Ἀγγέλου τινός, οὔτε καὶ ἐάν ἐνεπιστεύθη
 εἶχον τὸ θάρρος νὰ τὸν ὀνομάσωσιν 4 κατεπιστευθέντες B 6 ἐκήρυξεν B 6-7 παρ-
 ῆγαγεν ἀντὶ προήγαγεν· οὕτω καὶ ἐν τῷ πρὸς τὴν Παναγίαν ἐγκωμίῳ τοῦ Χρυσίππου
 9 Δαν. 10 13 συνδέσμοις B 21-22 Ψαλμ. 103,4 22 πυρὸς φλόγα· ἐνιαυθα θὰ
 ἀνέμενε τις πῦρ φλέγον ὡς καὶ ἀμέσως κατωτέρω στίχ. 17, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ κείμενον τῆς
 ἀγ. Γραφῆς 24-25 ἀνωτάτω B 26-27 Δευτ. 4,24 καὶ 9,3 αἱ λέξεις καὶ σωτὴρ δὲν
 εὐρίσκονται ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἀγ. Γραφῆς, ἐπειδὴ δὲ ὁ Χρυσίππος συνήθως παραλαμ-
 βάνει τὰ χωρία αὐτολεξεῖ, δυνατὸν νὰ προσετέθη βραδύτερον ὑπὸ ἀντιγραφῆς τινός·
 27 Ἰω. 4,24 29 ἰσότημος τῶν κτισμάτων — τῶν λειτουργῶν ἀντὶ τοῖς κτίσμασιν —
 τοῖς λειτουργοῖς

λειτουργῶν ὁ τούτων δεσπότης, ἀλλὰ πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ πῦρ καθ' ἑκατέραν ἐνέργειαν. Πνεῦμα μὲν ὡς πανταχοῦ παρὼν καὶ τὴν κτίσιν πληρῶν, ὡς ἀπερί-
 3 γραπτός τε καὶ ἀθεώρητος, πῦρ δὲ ὡς ἕξαναλωτικὸν τῆς μοχθηρᾶς ἰλύος τῆς
 ἁμαρτίας. Πνεῦμα δὲ πάλιν καὶ πῦρ ἄγγελοι πρὸς τὴν δεσποτικὴν ὑπουρ-
 γίαν διαπεμπόμενοι καὶ τὸν τῶν παρανόμων ἀφανισμόν πυρὸς δίκην ἐπανα-
 6 τείνοντες. Δι' ὃ φησί καὶ ὁ θεϊότατος καὶ οὐρανοβάμων Παῦλος· «μὴ πάντες
 εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα;»

Καὶ τί δεῖ τὰ τῶν παλαιῶν διερευνεῖσθαι ἄπειρα τυγχάνοντα καὶ μεγί-
 9 στην τὴν ἀναφορὰν ἐνδεικνύμενα; Εἰκόνα γὰρ καὶ τάδε που πρὸς σύστασιν
 αὐτῶν ἐσπούδακε. Καὶ ὁ παρὼν λόγος δεδειχέναι παρέξει καὶ <τῆς> τῶν ἀγγέ- φ. 80^v
 λων ἀξίας <τὸ> μέγεθος καὶ τὴν ὑπερανάβασιν τοῦ τὰ πρεσβεῖα κἀκείνου
 12 ἔχοντος. Εἶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ἐν ἀπάσαις, ἀλλ' οὐ μικρῶς πλέον ὁμως
 ἢ τάξις τὸ πρόσαντες ταύτη χαρίζεται· καὶ τούτου μάρτυς ἡμῖν αὐτὴ ἡ τοῦ
 Μιχαήλ ἑπωνυμία εἶεν δ' ἄν· Μιχαήλ γάρ, ὡς οἱ ἐξηγηταὶ τῶν ὀνομάτων
 15 διασαφοῦσί τε, ὡς Θεὸς ἔχει τὴν δῆλωσιν, τοῦτ' ἔστιν οὔτε ὡς θεός τις καὶ
 ὡς Μιχαήλ οὐδεὶς.

Ἀναδράμωμεν τοιγαροῦν εἰς τὴν προλαβοῦσαν ὑπόσχεσιν, ἀναμνησθέν-
 18 τες τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητεῖαν, δι' ἣν τὴν τοῦ Μιχαήλ παιδρουμένην εὐρο-
 μεν κλησιν. Δεῦρο γοῦν ἔπεσθέ μου, ὡς οἶόν τε διὰ βραχέων ἐκτιθεμένου τὴν
 μυστικὴν ἐκείνην διήγησιν. Δότε νηφούσας τὰς ἀκοὰς καὶ σύνετε τί φησίν· «Ἐγὼ
 21 Δανιὴλ ἤμην πενθῶν τρεῖς ἑβδομάδας· ἄρτον ἐπιθυμῶν οὐκ ἔφαγον καὶ κρέα
 καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἄλειμμα οὐκ ἤλειψάμην». Οὕτω
 θαυμαστὴν προαθλήσας τὴν διὰ πάντων ἐγκράτειαν, οὕτω ἀτενὲς ἑνορῶν τῷ
 24 παντεφόρῳ Θεῷ δεδακρυμένῳ τῷ ὄμματι, διὰ τεταμένης νηστείας, ὁποίας
 τι<νός> ἀξιοῦται τῆς ἀντι τούτων ἀποκαλύψεως; «Καὶ ἦρα, φησί, τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου καὶ εἶδον. Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδίν, ὃ ἔστιν ἱερὰ στολή,
 27 καὶ ἡ ὄσφύς αὐτοῦ περιεζωσμένη χρυσίῳ ὠφάτζ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡς

1 πνεῦμα add. μὲν B 6 Ἐβρ. 1,14 8 δεῖ] δὴ B 9 τάδε που] τὰ δῆπου B
 10 - 11 καὶ—ὑπερανάβασιν] τοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων ἀξίας μεγέθους καὶ τοῦ τὴν ὑπερανά-
 βασιν B 12 ἔχοντες B | εἰ γάρ—χαρίζεται—διότι εἰ καὶ ἡ ἰδία φύσις (ἠπάρχει) εἰς ὅλας
 τὰ τάξεις, ἀλλ' ὁμως ὅχι ὀλίγον περισσότερο (δηλαδή πολὺ περισσότερο) ἢ τάξις
 χαρίζεται εἰς αὐτὴν (τὴν φύσιν) τὸ ἀνόμαλον, τὸ ἀνηφορικόν, τὸ διάφορον, τὸ διακρι-
 νόμενον. Τοῦτ' ἔστιν ἡ φύσις τῶν Ἀγγέλων ἢ αὐτὴ, ἢ τάξις ὁμως δύναται νὰ διακρίνη
 ἓνα ἐξ αὐτῶν. 13 τὰ πρόσαντες B 14 ἢ—ἑπωνυμία] τῆς—ἑπωνυμίας B ἔπεσθέ
 μου] ἅπασι μου B ἐναπῶθα ἀντὶ τοῦ ἀνοήτου ἅπασι μου ἠδύνατο νὰ εἶχεν ὁ Χρυσίππος ἀκου-
 σὸν μου· πιθανώτερον ὁμως φαίνεται μοι τὸ ἔπεσθέ μου Δαν. 10,2 25 <νός> om. B
 25 Δαν. 10,5 26 βαδδὶν λέξ. ἑβραϊκὴ σημαίνουσα τὸ λευκὸν λίνον ἐξ οὗ κατε-
 σκευάζοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν τὰ ἱερὰ ἄμφια τῶν ἱερέων (βραδύτερον ἐκ βύσσου), μεταγενε-
 στέρωσ δὲ καὶ τὰ τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξιλασμοῦ. Ἐν γένει δὲ πρόσωπα οὐκ
 ἐνδέοντα μετὰ τοῦ θεοῦ παρουσιάζονται ἐνδεδυμένα βαδδίν. Πβλ. Ἰεζ. 9,2 κ.ἑξ. 10,2-6·
 Δαν. 10,5· 12,6 27 ὠφάτζ Δαν. 10,5 = ὠφάτζ· λέξις ἑβραϊκὴ = χρυσοὺς καὶ μάλιστα ἀπε-
 ρθὸς χρυσοῦς, καθαρὸς

θαροῖς, εἶπουν τῆς καθαρότητος τοῦ Χριστοῦ μῆνυμα καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 (ὡς ἡ ὄρασις ἀστραπῆς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ) ὡσεὶ λαμπάδες πυρός, οἱ
 3 βραχίονες αὐτοῦ καὶ τὰ σκέλη ὡς ὄρασις χαλκοῦ στίλβοντος, (ἢ) φωνὴ τῶν
 λόγων αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ». Πάντοθεν ἀνυπόστατος τῆς ὀπτασίας
 ἢ ἐκπληξίς καὶ μάλα εἰκότως αὐτὸν μὲν κατήνεγκεν εἰς |τινα φόβον, τοὺς δέ γε φ. 81 r
 6 σὺν αὐτῷ πόρρω πον φεύγειν ἠνάγκαζεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀψαμένην
 αὐτοῦ χεῖρα ἐξανάστη τοῦ πτώματος καὶ ἀνένηψε, τί παραχρῆμα ἐπήγαγεν
 ὁ φανείς ἀντιδέξιος. «Μὴ φοβοῦ Δανιήλ, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ἧς
 9 ἔδωκας τὴν καρδίαν σου τοῦ συνιέναι καὶ κακωθῆναι ἔναντι κυρίου τοῦ θεοῦ
 σου, ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου. Καὶ ἐγὼ ἤλθον ἐν τῷ λόγῳ σου καὶ ὁ ἄρχων
 βασιλείας Περσῶν εἰστήκει ἐξ ἐναντίας μου εἰκοστὴν καὶ μίαν ἡμέραν. Καὶ
 12 ἰδοὺ Μιχαήλ εἰς τῶν ἀρχόντων ἦλθε βοηθῆσαι μοι». Τίς γοῦν ὁ τοῦτον
 ἐπαισχυνθείς; Ἄλλ' ὄν θεασάμενος Δανιήλ πρὸς αὐτὸν ἀτενίσαι οὐκ ἴσχυσεν
 ὄν θεασάμενος εἰς γῆν ὑπὸ τοῦ φόβου κατέπεσεν. Οὐκοῦν καὶ (ἢ) ἐκ τοῦ
 15 πεφνηνός καταπληξίς ἐπὶ τὸν βοηθήσαντα τὸ πᾶν θαῦμα μεθίστησιν· εὐδηλον
 γὰρ ὅτι τῆς τοῦ μείζονος τὸ ἔλαττον ἐπικουρίας προσδέεται.

Τί δὲ ὁ ἐν τοῖς ἐφεξῆς προφητικὸς λόγος προσέθηκεν; «ἀναγγελῶ σοι
 18 τὸν ἐντεταγμένον γραφῇ ἀληθείας καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντεχόμενος μετ' ἐμοῦ περὶ
 τούτου, ἀλλ' ἢ Μιχαήλ ὁ ἄρχων ὑμῶν». Μή, μὴ τοίνυν παρέργως λάβητε
 μηδὲ τοῦτο τῇ ἀκοῇ. «Ὁ ἄρχων ὑμῶν», φησί· τίνων; ἀλλ' ἐκείνων, περὶ ὧν
 21 ἄδει Μωϋσῆς λέγων· «καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου, λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοί-
 νισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Ἄρχων γοῦν διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς ἀξίας
 ὁ Μιχαήλ καὶ τῆς κατ' ἐξίαιρετον τοῦ θεοῦ μερίδος. Καὶ τοῖς ἄλλοις μὲν
 24 ἔθνεσιν ἕτεροι κηδεμόνες ἀπενεμήθησαν· ἔστησεν γὰρ ὄρα ἐθνῶν κατὰ
 ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· τῷ σπέρματι (δὲ) παντὶ τῷ τιμωμένῳ γένει παρὰ
 θεοῦ, τῷ εἰς βασιλικὸν κλῆρον αὐτῷ ἀφομοιοῦσθαί τι, | μόνος εἰκότως ἔδοξεν φ. 81 v
 27 εἶναι πρὸς τὴν κηδεμονίαν ἀρμόδιος.

Προσεπαγάγωμεν δ' ἐντεῦθεν καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν οὐ μικρὰν τῆς ἐν τῷ
 ἀρχαγγέλῳ δυνάμεως. Ἴδωμεν τί φησὶ καὶ Ἰούδας Ἰακώβου, Ἰούδας, ὁ ἐκ

1 θαροῖς Δαν. 16,6 λέξις ἑβραϊκὴ σημαίνουσα πολύτιμον διαφανῆ λίθον, χρυσόλι-
 θον, μαργαρίτην 2 (ὡς ἡ ὄρασις — αὐτοῦ) om. B τὸν σίχον τοῦτον τῆς Γραφῆς
 Δαν. 10,6 περιεῖχεν ἀναμφιβόλως τὸ κείμενον τοῦ Χρυσόππου ἢ παράλειψις προῆλθε πιθα-
 νώτατα ἔνεκα τοῦ ὁμοιωτέλειτος· πρόσωπον αὐτοῦ — ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ· πιθανὸν δὲ συν-
 ἔειπε τὸ δι τὸ παραλειφθῆν χωρίον ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς ἕνα σίχον τοῦ χειρογράφου
 3 (ἢ) om. B 5 αὐτὸν] αὐτὴν B 8 Δαν. 10,12 9 συνεῖναι Δαν. 10,12 κακωθῆ-
 ναι] καθὼς B· γράφω κακωθῆναι ἀκολουθῶν τὸ κείμενον τῆς ἀγ. Γραφῆς 14 (ἢ) om. B
 14-15 τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοητέον οὕτω· λοιπὸν καὶ ἢ ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος κατὰ
 πληξίς (ἐγένετο)· ἀποδίδει δὲ εἰς τὸν βοηθήσαντα τὸ ὄλον θαῦμα 15 εὐ δὴλον B
 17 τί] τίς B προστέθηκεν B 17-19 Δαν. 10,21 20 τούτων ἔχει τὸ κείμενον
 τῆς Γραφῆς ἐκδ. Jager 21 Δευτ. 32,9 22 περιέχον B 24-25 Δευτ. 32,8
 26-27 ἢ σειρὰ τῶν λέξεων καθιστᾷ δύσκολον τὴν ἐννοίαν τοῦ χωρίου τούτου· ἐγὼ
 ἐννοῶ οὕτω τὴν σειρὰν· τῷ σπέρματι τῷ τιμωμένῳ παντὶ γένει παρὰ θεοῦ, τῷ εἰς βασι-
 λικὸν κλῆρον αὐτῷ ἀφομοιοῦσθαί τι, μόνος ἀρμόδιος πρὸς τὴν κηδεμονίαν εἰκότως ἔδοξεν
 εἶναι. 28 προσπαγάγωμεν B 29 ἴδωμεν] ἄδωμεν B

τῶν καταξιωθέντων κληθῆναι καὶ ἀδελφῶν ἀδελφὸς τοῦ διὰ τὸ βρότειον ἐλομένου γένος καὶ συγγενείας μεταλαβεῖν, τί λέγει καὶ οὗτος· «Μιχαήλ, φησίν, 3 ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος περὶ Μωϋσέως διελέγετο». Καὶ ταῦτα, φησίν, οὐκ ἔξ οικείας ἐννοίας, ἀλλ' ἀπὸ γραμμάτων ἀρχαιότερων τὴν χορηγίαν λαβῶν.

6 Ἡμεῖς δὲ τοίνυν τὴν τοῦ ὕμνουμένου πάλιν ὑπεροχὴν, ἐκ τῆς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ δυναστείας κατανοήσωμεν. Ἀναμνησθῶμεν τοίνυν ποίαν ὁ Ἰεζεκιήλ τὴν πρὶν ἐκπεσεῖν ἀξίαν τῷ διαβόλῳ προσεμαρτύρησε, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ 9 θεὸς δι' αὐτοῦ· «Ἀφ' ἧς ἡμέρας, φησίν, ἔκτισά σε μετὰ τῶν Χερουβὶμ, τέθηκά σε ἐν ὄρει ἁγίῳ μου· ἐγενήθης ἐν μέσῳ λίθων πυρίνων». Ἀναμνησθῶμεν ποίαν αὐτῷ καὶ Παῦλος μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν τυραννίδα προέγραψε· «τοῦ ἄρχον- 12 τος, φησί, τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος». Ὅρατε τοίνυν ἐξ ἀμφοτέρων πόσον τοῦ πονηροῦ τὸ κράτος, ἐπεὶ καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἀνωθεν ἐκπεσῶν διὰ τὴν αὐτοῦ κακίαν τὴν ἴσην ὡσαύτως δύναμιν ἐν τῇ τῆς πονηρίας μεταβάλλει γνώμη, 15 ὥστε οὐκ ἄλλου τινὸς ἦν ἢ πρὸς τηλικούτον ἀντίστασις ἢ τοῦ κατὰ πάντων πρωτεύοντος τῶν σφρανίων δυνάμεων. Δεῦρο τοιγαροῦν κατὰ τὴν τῆς λέξεως πρωτέμφασιν τὴν ἱστορίαν διασκεπώμεθα.

18 «Τὸ σῶμα τοῦ Μωϋσέως, φησίν, ἀντὶ νικητηρίου προέκειτο». Ποία γοῦν ἄρα καὶ παρ' αὐτοῦ κρίσις ἐγένετο, τί μὲν ὁ διάβολος ἔλεγε, τί δὲ | ὁ ἀρχά- φ. 8: γελος ἀντεφθέγγετο; Ἔλεγεν ὁ διάβολος, ὡς εἰκός, «ἐμὸν εἶναι προσήκει τοῦτο 21 τὸ λάφυρον· ἔχει τι καὶ αὐτὸ τῶν συμβόλων τῶν παρ' ἐμοί· φέρει καὶ τοῦτο τὴν ἐκ τοῦ δισταγμοῦ οὐλήν. Διέστειλε καὶ τὰ τούτου χεῖλη λόγος ἔξ ἀπιστίας προϊῶν, παρακοῆς καὶ αὐτῷ ἐγεγόνει λόγος, ἔξ ὧν ἀνενδοιάστως ἐλάλησε· 24 μαρτυρεῖ τὸ τῆς ἀντιλογίας ὕδωρ, μὴ καθαρεύειν αὐτὸν τῷ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ρύπῳ. Παρὰ τὴν πέτραν ἐκείνην διεσαλεύθη Μωϋσῆς καὶ τοῦ τὴν γῆν κληρονομησαὶ τῆς προεπαγγελίας οὐκ ἔτυχεν. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ψυχὴν ἀφίημι διὰ 27 τὸ θεοσόφου μετεσηκέναι φρονήσεως, ἀρκοῦμαι δὲ τῇ ἐν αὐτῷ συλαγωγίᾳ τοῦ σώματος, ἀρκοῦμαι τοῦ παραδοῦναι καὶ τοῦτο τῇ τοῦ θανάτου διαφθορᾷ· δεχέσθω τὸ ἔξ αὐτῆς ἢ γῆ καὶ μηδεμίαν λοιπὸν ἐλπίζετω ἀναβιώσεως προσ- 30 δοκίαν.» Τοιαῦτα τοῦ πονηροῦ διεξιόντος, ὁποιαῖς ἀντιλογίαις ἐχεφρόνως ἀντέφησεν ὁ πρωτάγγελος ἄκουε· «οὐκ ἔστι σοι μερίς, οὔτε κληρὸς ἐν τοῖς δικαίοις, διάβολε. Τούτων καὶ οἱ μῶλωπες τῷ τῆς μετανόιας ταχυφαρμάκῳ 33 καθαίρονται, τούτων καὶ τελευτώντων ἔχει τι πλεόν τῶν ἄλλων τὰ σώματα· οὐ γὰρ ὁ θάνατος αὐτοὺς κατέχει, ἀλλὰ πρὸς νεκρὸν ἤξουσι τῇ ἀνάγκῃ τῆς

1-2 τοῦ—ἐλομένου· ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὸν Ι. Χ., δηλαδὴ τοῦ ἐκλέξαντος αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν νὰ συμμετάσχη τῆς συγγενείας 2-3 Ἰουδ. 9 πρβ. Δευτ. 34, 5-6, Δαν. 10, 13-21, 12,1, Ζαχαρ. 3,2, Πέτρ. 2,11 6 ὑπεροχῆν] ὑπὸ ἀρχὴν Β 9 ἔκτισά σε] ἔκτισται Β 11 ἐκπεσεῖν Β 9-12 Ἰεζ. 28,14 Ἐφεσ. 2,2 15 τηλικούτου Β 18-31 Δευτ. 34,4. Ἐνταῦθα φαίνεται δι' ὁ Χρυσίππος ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν λαρόδοσιν τινα περὶ τοῦ ἀρχ. Μιχαήλ ἴσως οὐχὶ ἀσχετον πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Schäfer (Handbuch der Malerei vom berge Athos, Trier 1855) ἀναγραφόμενον τρίτον θαῦμα· Ὁ Μ. ἐπιτιμῶν τὸν διάβολον μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μωϋσέως. Πρβ. Byz. Zeitschr. τόμ. 9 σελ. 385. 20 κέξ. Πρβ. Γέν. 17,4 κέξ. 26 τῆς προεπαγγελίας] τὴν προεπαγγελίαν Β 34 πρὸς νεκρὸν = νὰ κατανήσῃ νεκρός· | ἤξουσι Β

φύσεως, ἢ τῆς ζωῆς ὅμως κοινωνία καὶ ἐν τῷ ἄδη συμπαρέσται. Ζῆ τοιγα-
 3 οῦν Ἀβραάμ τε καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ζῶσι καὶ ἅπαντες κατ' ἐκείνους
 εὐαρεστησάντες τῷ Θεῷ καὶ ὅταν ὑπὲρ αὐτοὺς ὑπομένῃ ὁ θάνατος, δι' αὐτοὺς
 μέλλων καὶ τούτων ὑφίστασθαι, τὸν καρπὸν ὅλης τῆς ζωῆς σὺν τῷ δεσπότη
 6 τρυγήσουσι καὶ ὁ πρωτότοκος ἐκ τῶν τάφων γενόμενος, πρώτοις δὴ τοῖς παρα-
 6 χρῆμα φιλοτιμήσει | τὴν ἐκ τοῦ τάφου προέλευσιν».

φ. 82^v

Ἄλλὰ τοιαῦτα μὲν ἡμῖν ἢ τῆς ἱστορίας λέξις ἐννοεῖν δίδωσι. Φέρε δὴ καὶ
 ἐπὶ θεωρίαν τινὰ τὸν λόγον παρεξαγάγωμεν. Ὅταν γὰρ περὶ τοῦ Μωυσέως
 9 ἀκούσης σώματος ἐν τῷ νόμῳ, γραφῇ νόμιζέ σοι χαρακτηρίζεσθαι τὸν ὄλον
 Ἰσραηλίτην λαὸν καὶ περὶ αὐτοῦ γεγονέναι τὴν ἀμφοιβήτησιν τοῦ διαβόλου
 πρὸς τὸν ἀρχάγγελον. Εὐρὼν γὰρ τὸ ἔθνος πονηρῶς νενεκρωμένον τῇ κατα-
 12 στάσει τῇ ἐκ θεοῦ, ἔσπευδεν ὑπὸ τὴν τυραννίδα τὴν ἑαυτοῦ λαβεῖν. Ἄλλ' οὐκ
 ἐπέτρεψεν, οὐκ ἐνέδωκεν ὁ ὑπερασπιστὴς ἐκεῖνος, ἐκ δὲ τῶν τυράννου χειρῶν
 αὐτὸν συμμαχήσας ἐξήρπασεν. Πλὴν μὲν τότε συμμαχήσας ἀφείλετο· αὐτοὶ δὲ
 15 καθ' ἑαυτῶν αἰωνίαν αἰχμαλωσίαν ἐπήγαγον· αὐτοὶ μετὰ πολλῶν παρανομῶν
 καὶ τῷ προφητικῷ λύθρῳ οὐδὲ κυριοκτονίαν ποιῆσαι παρητήσαντο. Ποῖαι
 μὲν οὖν δυνάμεις ἄλλαι καὶ ὑψηλότεραι παρὰ θεῶ, μᾶλλον <δὲ> πολὺ τιμώ-
 18 τεραὶ καὶ δῆλοι τῷ πάντων δεσπότη καὶ ποιητῇ καταφαίνονται; Πλὴν
 ἄλλ' εἰκάζειν ἔξεστιν ὅτι καθάπερ τῶν βασιλέων τῶν ἐπὶ γῆς οὐκ ὑπερβαίνει
 τὴν τῶν ἀρχιστρατήγων τιμὴν οὐδεὶς, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀοράτοις ἐκείνοις
 21 θείοις πράγμασι, τὸ διὰ πάντων προέχειν ὁ Μιχαήλ ἔλαχε καὶ ἐξ αὐτῆς, ὡς
 προεῖπον, τῆς τάξεως. Ἐννοήσωμεν γάρ, ἐννοήσωμεν, εἰ τὰ Χερουβὶμ θρόνος
 εἰσὶ τοῦ θεοῦ, τὰ Σεραφὶμ τῷ θρόνῳ περιεστήκωσαν, πάσης δὲ στρατιάς ἄσω-
 24 μάτων, πάσης δυνάμεως, πάσης διακοσμήσεως αὐτῶν οὗτος Ταξίαρχος.

Καὶ τί δεῖ πλέον λέγειν; Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸν τοῦ ἡμετέρου γένους τὸν λυτρω-
 τὴν ἐν τοῖς οἰκείοις ὁ Μιχαήλ χαρακτηρίζει μηνύμασι, πάσαι προμαρτυρεῖ καὶ
 27 Ἰσοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. «Ἀρχιστράτηγος, ὡσπερ ἔφθην εἰπών, τῶν οὐρανίων τα-
 γμάτων ὁ Μιχαήλ». Ἀρχιστρά|τηγον καὶ αὐτὸν τὸν λυτρωτὴν τοῦ βροτείου
 γένους ἢ προρρηθῆῖσα βίβλος ὠνόμασε. Αὐτὸν γάρ, ὃν οὕτως ὠνόμασε, διὰ
 30 τῶν ἐφεξῆς ὀνομάζει καὶ Κύριον· ἔχεις καὶ τὸ μακαριώτατον σεμνολόγημα.

φ. 83^r

Ἔ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καθηγητὰ καὶ πέρασ! σοὶ μόνῳ, σοὶ
 δέδεικται τὸ τῶν ἀπάντων θειότατον τῇ ἀπ' αὐτοῦ σφραγίδι τοῦ καὶ τῶν
 33 ἄνω καὶ τῶν κάτω δεσπόζειν αὐθεντίαν κατέχοντος, τοῦ μονογενοῦς τοῦ θεοῦ
 καὶ πατρὸς παιδὸς καὶ πάντων δημιουργοῦ καὶ τῷ νοητῷ φωτὶ τὸν κόσμον
 ὄλον αὐγάσαντος, <ὅς> τῇ εἰς ἡμᾶς καταβάσει τὴν ὑπερουράνιον ἀνάβασιν
 36 ἔδωρησατο ἡμῖν. Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

Α. ΣΙΓΑΛΑΣ

1 συμπάρεσται B 2 κατ' ἐκείνους ἀντι (οἱ) κατ' ἐκείνους· τὸ χωρίον φαίνεται τετα-
 ραγμένον· ἴσως δύναται νὰ ἐννοηθῇ οὕτω· καὶ ὅταν ὑπὲρ αὐτοὺς (τὸν Ἀβρ. Ἰσ. κλπ.) ὑπο-
 μένῃ ὁ θάνατος, δι' αὐτοὺς (=χαρὶν αὐτῶν τῶν Ἀβρ. Ἰσ. κλπ.) μέλλων ὑφίστασθαι καὶ
 τούτων (μέλλων νὰ ἀνέχεται καὶ τούτων τῶν κατ' ἐκείνους εὐαρεστησάντων τῷ θεῷ), τὸν
 καρπὸν κλπ. 3 ὅ] ἢ B 5 τρυγήσουσι B | τοῖς ἀντι τούτοις 6 φιλοτιμήσει|φιλοτιμη-
 σαι B 14 συμμαχήσας τὸ αὐτὸ τῷ πολεμήσας ἐναντίον του 17 <δὲ> om. B 27 Ἰησ. Ν.
 5, 14 καὶ 16 31 σοὶ! | οὐ B 31-36 τὸ χωρίον τοῦτο ὡς παραδίδει τὸ χ/ρον εἶναι
 δυσνόητον, ἀνευ δὲ μεταβολῶν ἀκατανόητον 32 δέδεικται B· μήπως δέδοται; 33 κατέ-
 χοντα B 35 αὐγάσαντα B | <ὅς> om. B | διὰ τὴν ὑπερουράνιον B